

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง "ความต้องการพึ่งพาบุตร และการพึ่งพาบุตรของผู้สูงอายุไทย" นี้ ได้ศึกษาถึงความต้องการพึ่งพาบุตรของผู้สูงอายุ ว่ามีความต้องการที่จะพึ่งบุตรด้านเศรษฐกิจและด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วย มากน้อยเพียงใด และในสภาพที่เป็นจริงผู้สูงอายุได้พึ่งพาบุตรในด้านดังกล่าว มากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ ยังศึกษาว่าผู้สูงอายุที่มีสภาพแวดล้อมทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมต่างกัน มีความต้องการพึ่งพาบุตรและได้พึ่งพาบุตร แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร โดยลักษณะทางประชากรของผู้สูงอายุที่นำมาศึกษาได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส จำนวนบุตรที่มีชีวิต ภาวะสุขภาพ ส่วนลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การทำงานเชิงเศรษฐกิจ อาชีพปัจจุบันและเขตที่อยู่อาศัย ซึ่งนำมาศึกษาในฐานะตัวแปรควบคุม

ผลการศึกษาพบว่า ในด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุไทยที่ตกเป็นตัวอย่างตอบว่าต้องการได้รับการดูแลส่งเสียจากบุตรจำนวนมากถึงร้อยละ 90.4

เมื่อพิจารณาถึง การได้พึ่งพาบุตรในสภาพที่เป็นจริง พบว่า ผู้สูงอายุ ร้อยละ 96.8 ตอบว่าปัจจุบันได้รับการดูแลส่งเสียจากบุตรอยู่ การที่ค่าร้อยละดังกล่าวสูงมากนั้นเป็นเพราะผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลส่งเสียจากบุตรเพียงเล็กน้อยก็ตอบว่า ยังได้รับการส่งเสียจากบุตร ดังนั้นถ้าเปรียบเทียบเพียงเท่านี้ อาจจะทำให้ภาพที่ไม่ถูกต้องนัก จึงพิจารณาตัวแปรอื่นประกอบ พบว่าผู้สูงอายุมีบุตรเป็นแหล่งรายได้สำคัญที่สุด และเป็นกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว เพียงร้อยละ 47.5 และ 42.6 ตามลำดับ

สำหรับด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการที่บุตรดูแล ยามเจ็บป่วยร้อยละ 70.7 ซึ่งเป็นร้อยละที่น้อยกว่าความต้องการพึ่งพาบุตรในด้าน เศรษฐกิจและความเป็นจริงก็มีบุตรเป็นผู้ดูแลยามเจ็บป่วยใกล้เคียงกับความต้องการ คือเป็นร้อยละ 66.2 อาจเนื่องมาจากตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่นในชนบท ที่ส่วนใหญ ่โครงสร้างครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย บุตรอาศัยในครัวเรือนเดียวกับบิดามารดา หรืออยู่ใกล้เคียงกัน จึงสามารถให้การดูแลยามผู้สูงอายุเจ็บป่วยได้

แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการจ่ายค่ารักษาพยาบาลนั้น เพียงร้อยละ 47.9 ของผู้สูงอายุเท่านั้นที่บุตรเป็นผู้จ่ายให้ ซึ่งน่าจะเป็นเพราะข้อจำกัดทางด้าน เศรษฐกิจของบุตร

นอกจากนี้ยังพบว่าความต้องการพึ่งพาบุตรและการได้พึ่งพาบุตรทั้ง ด้านเศรษฐกิจและด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วยนี้ แตกต่างกันไปตามลักษณะทางประ ชากรเศรษฐกิจ และสังคม ของผู้สูงอายุเองด้วย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) อายุของผู้สูงอายุ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4 และ 5 กล่าวได้ว่า อายุของ ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความต้องการพึ่งพาบุตร และการได้พึ่งพาบุตรในสภาพ ความเป็นจริง โดยผู้สูงอายุกลุ่มอายุมากต้องการและได้พึ่งพาบุตร มากกว่ากลุ่มอายุ น้อยกว่า อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้อง กับที่พบในผลการวิจัยที่ผ่านมา

เมื่อแยกพิจารณาตามเขตที่อยู่อาศัยพบว่าทิศทางของความสัมพัทธ์ส่วนใหญ่ ยังคงเดิม แต่เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างมีนัยสำคัญ เฉพาะในชนบท

2) เพศของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 6 และ 7 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศของผู้สูงอายุกับความต้องการและการได้พึ่งพาบุตรเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุหญิง ต้องการและได้พึ่งบุตรมากกว่าผู้สูงอายุชาย ทั้งเมื่อศึกษารวมทั้งประเทศ และแยกตามเขตที่อยู่อาศัย ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

3) สถานภาพสมรสของผู้สูงอายุ

ในทานองเดียวกับตัวแปรเพศของผู้สูงอายุ ข้อมูลในตารางที่ 8 และ 9 ก็แสดงว่า สถานภาพสมรสของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความต้องการและการได้พึ่งพาบุตรอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ตามสมมติฐาน

โดย ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพ หม้าย หย่า หรือแยก ต้องการพึ่งพาบุตรและพึ่งบุตรในสภาพที่เป็นจริงมากกว่าผู้สูงอายุที่สถานภาพกำลังสมรส ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวพบทั้ง เมื่อศึกษารวมทั้งประเทศ และแยกตามเขตที่อยู่อาศัย

4) จำนวนบุตรที่มีชีวิตของผู้สูงอายุ

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์พบว่า ในเรื่องความต้องการพึ่งพาบุตร ผู้สูงอายุที่จำนวนบุตรที่มีชีวิตมากต้องการพึ่งบุตรมากกว่ากลุ่มที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตน้อย เฉพาะด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วยเท่านั้น โดยความสัมพันธ์เป็นไปอย่างมีนัยสำคัญเมื่อศึกษารวมทั้งประเทศ แต่เมื่อแยกตามเขตที่อยู่อาศัยแล้ว ไม่พบความสัมพันธ์ดังกล่าวที่ ระดับนัยสำคัญ 0.05

สำหรับการได้พึ่งพาบุตรในสภาพที่เป็นจริง (ตารางที่ 11) พบว่า ในด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตของผู้สูงอายุกับตัวแปรทุกตัว

เป็นไปตามสมมติฐาน ณ ระดับความเชื่อมั่นที่ตั้งไว้ แม้เมื่อแยก พิจารณาตามเขตที่อยู่อาศัยก็ยังคงพบความสัมพันธ์ดังกล่าว

ในด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วย ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตกับการได้พึ่งพาบุตรด้านดังกล่าวเป็นไปอย่างไม่ชัดเจนนัก คือพบว่า ผู้สูงอายุที่จำนวนบุตรมีชีวิตรวมมีบุตร เป็นผู้ดูแลยามเจ็บป่วยมากกว่ากลุ่มที่จำนวนบุตรมีชีวิตน้อย แต่ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องผู้จ่ายค่ารักษาพยาบาล

นอกจากนี้ เมื่อคุมตัวเขตที่อยู่อาศัย พบว่าในเขตชนบท พบเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่าง จำนวนบุตรที่มีชีวิตกับตัวแปรผู้ดูแลยามเจ็บป่วย ส่วนในเขตเมืองไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรกับตัวแปรผู้ดูแลยามเจ็บป่วยและตัวแปรผู้จ่ายค่ารักษาพยาบาล ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

5) ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุที่สุขภาพไม่ดีต้องการได้รับการดูแลส่งเสริมสุขภาพบุตร มากกว่ากลุ่มที่สุขภาพดี และในสภาพความเป็นจริง ถึงแม้ร้อยละของผู้สูงอายุที่ภาวะสุขภาพต่างกันจะได้รับการดูแลส่งเสริมสุขภาพบุตรใกล้เคียงกัน แต่เมื่อพิจารณาแหล่งรายได้สำคัญที่สุด และกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว ก็กล่าวได้ว่า กลุ่มที่สุขภาพไม่ดีได้พึ่งพาบุตรด้านเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มที่สุขภาพดี ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ตามสมมติฐาน

สำหรับด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วย ผู้สูงอายุที่ภาวะสุขภาพต่างกันมีความแตกต่างกันเฉพาะ เรื่องผู้จ่ายค่ารักษาพยาบาล ซึ่งเป็นไปในทางตรงเดียวกับการได้พึ่งพาบุตรด้านเศรษฐกิจ คือ กลุ่มที่สุขภาพไม่ดีบุตรเป็นผู้จ่ายค่ารักษาพยาบาลให้มากกว่ากลุ่มที่มีสุขภาพดี โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวพบเฉพาะในเขตชนบท

6) การทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

ความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเชิงเศรษฐกิจ กับความต้องการและการได้พึ่งพาบุตรของผู้สูงอายุ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยมีนัยสำคัญ ณ ระดับ 0.05 คือ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานเชิงเศรษฐกิจต้องการและได้พึ่งพาบุตรทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วย มากกว่าผู้สูงอายุที่ทำงาน เมื่อแยกตามเขตที่อยู่อาศัยก็ยังคงความสัมพันธ์ในทิศทางดังกล่าว (ตารางที่ 14 และ 15)

7) กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 16 และ 17 พบว่า เฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพกับความต้องการและการได้พึ่งบุตรของผู้สูงอายุ เป็นไปตามสมมติฐานคือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเกษตรกรรมต้องการและได้พึ่งบุตรมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม เมื่อแยกตามเขตที่อยู่อาศัยแล้วไม่พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มอาชีพ ณ ระดับนัยสำคัญที่ตั้งไว้

ผลการวิเคราะห์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการพึ่งพาบุตรเป็นอัตราส่วนร้อยละสูงมาก โดยผู้สูงอายุมักต้องการพึ่งพาบุตรด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านการดูแลยามเจ็บป่วย และเมื่อจำแนกกลุ่มตามลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม ก็ได้ทราบถึงกลุ่มที่มีความต้องการพึ่งพาบุตรมาก เช่น ผู้สูงอายุกลุ่มอายุมาก กลุ่มผู้สูงอายุหญิง กลุ่มที่เป็นหม้าย หย่าหรือแยกกลุ่มที่ไม่ได้ทำงานเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถใช้ประโยชน์ในการจัดเตรียมนโยบายสวัสดิการสังคม หรือนโยบายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐบาล และ

เอกชน เพื่อรองรับความต้องการของผู้สูงอายุในกลุ่มเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม

สำหรับแนวโน้ม การพึ่งพาบุตรในสภาพที่เป็นจริง ของผู้สูงอายุที่ยาน
อนาคต น่าจะเป็นไปตามประเทศทางซีกโลกตะวันตก คือ มีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ
ส่วนเรื่องความต้องการพึ่งพาบุตรนั้น น่าจะยังคงมีมากเช่นเดิม เพราะแท้ที่จริง
แล้ว ไม่ว่าจะ เป็นบิดา มารดาในยุคใดสมัยใด ก็ยังคงมีความต้องการพึ่งพาบุตรใน
ยามตนเข้าสู่วัยชราทั้งสิ้น แต่การที่ความต้องการพึ่งพาบุตรดูเหมือนจะลดลงเรื่อย ๆ
นั้น เป็นเพราะความจำยอมที่จะต้องตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมทางประชากร เศรษฐกิจ
และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลการศึกษาได้พบถึง ความแตกต่างของการได้พึ่งพาบุตรของผู้สูงอายุ
ระหว่าง เขตที่มีความเป็นเมืองต่างกัน นั่นคือ พบว่าอัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ
ในเขตชนบทที่ได้พึ่งพาบุตรมากกว่าผู้สูงอายุในเขตเมือง เพราะ เมื่อสังคมไทยมี
ความเป็นเมืองมากขึ้น การแข่งขันทางเศรษฐกิจสูงขึ้น กิจกรรมในการหา
เลี้ยงชีพเริ่มเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยน
จากครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยว สมาชิกต้องช่วยตนเองในการหาเลี้ยง
ชีพและครอบครัว มีการทำงานนอกบ้านมากขึ้นทำให้ความใกล้ชิดระหว่าง บิดา
มารดา กับบุตรลดน้อยลง โอกาสที่จะใกล้ชิดพระพุทธรูปศาสนาลดลง เช่นจากเดิม
เคยนิยมนำให้ชายบวชก่อนแต่งงาน ปัจจุบันก็เริ่มเห็นว่าไม่จำเป็น เป็นเหตุให้การถ่าย
ทอดคุณธรรมความกตัญญูทดแทนเป็นหน้าที่ของบุตรเริ่มเลือนลางไป การได้พึ่งพา
บุตรของผู้สูงอายุทั้งในด้านเศรษฐกิจและการดูแลเมื่อเจ็บป่วยจึงลดลงตามไปด้วย
เพราะ บุตรส่วนหนึ่งมิได้ตระหนักถึงหน้าที่สำคัญอันนี้ ซึ่งถ้าปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไป
ก็จะมีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่ไม่ได้พึ่งพาบุตรมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงต้องมีการเตรียม

การงานด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับปัญหานี้

วิธีการเตรียมรับปัญหาผู้สูงอายุนี้ ผู้วิจัย มีความเห็นว่าการจัดสวัสดิการ การประกันสุขภาพ หรือจัดสถานสงเคราะห์สถานบริการคนชรา ก็เป็นเรื่องที่ควรดำเนินการต่อไป แต่เท่านี้ยังไม่พอเพราะสิ่งเหล่านั้น เป็นที่พึงได้เฉพาะทางกายแต่ทางใจแล้วผู้สูงอายุย่อมรู้สึกอบอุ่นที่ได้พึ่งพาบุตรของตนมากกว่า ดังนั้นควรมีการส่งเสริมบทบาทของสถาบันครอบครัวในการดูแลและเลี้ยงดูผู้สูงอายุ และมีการปลูกฝังคุณธรรมความกตัญญูกตเวทิตาให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ของประเทศตั้งแต่ยังเด็ก ให้เด็กได้รู้และซาบซึ้งถึงพระคุณบิดา มารดาจริง ๆ มิใช่เพียงแต่ท่องจำ โดยการปลูกคุณธรรมดังกล่าว สามารถทำได้ในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น การเข้าค่ายคุณธรรมวันแม่ วันพ่อ และกิจกรรมที่ส่งเสริมความกตัญญูกตเวทิตานี้ ควรจัดเข้าอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นเรียนประถม และต่อเนื่องจนถึงระดับมหาวิทยาลัย โดยปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับวัยของเด็กขณะนั้นจะรับได้ ถึงแม้วิธีการนี้จะต้องใช้เวลาและต้องทำอย่างต่อเนื่องจึงจะเห็นผล แต่ก็นับเป็นการลงทุนที่ให้ผลคุ้มค่ากับที่รอคอย

อย่างไรก็ตาม การที่บุตรจะเป็นที่พึ่งของบิดามารดาได้มากน้อยเพียงใด ยังขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนและวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรของบิดา-มารดา ผู้เป็นต้นแบบของบุตรเอง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นต้นแบบที่สมบูรณ์ของชาวพุทธ ได้ตรัสสอนถึงหน้าที่ของบุตร และวิธีการเลี้ยงดูบุตรให้ได้ดีไว้ 11 บารุงบิดา-มารดา และมงคลที่ 12 เลี้ยงดูบุตร ตามลำดับ อันเป็นหัวข้อธรรมาน "มงคลสูตร" ซึ่งเป็นเหตุแห่งความก้าวหน้าและความสุข ผู้ปฏิบัติตามจะได้รับความเป็นศิริมงคล มีความสุขทั้งตนเอง ครอบครัว และสืบเนื่องต่อไปถึงสังคม วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ได้กล่าวถึงรายละเอียด หัวข้อธรรมดังกล่าวใน

ภาคผนวก

นอกจากการส่งเสริมให้บุตรตระหนักในหน้าที่เลี้ยงดูเป็นที่พึ่งให้กับบิดามารดายามชราแล้ว การส่งเสริม การปฏิบัติธรรมยังนับเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เนื่องจากการปฏิบัติธรรมจะทำให้เข้าถึงที่พึ่ง ซึ่งอยู่ในตัวของตัวเอง เป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนเองได้ในบุคคลทุกเพศทุกวัย และเป็นที่ยังอย่างยั่งยืนยามชรา เจ็บป่วย โดยเฉพาะในยามที่กำลังจะละจากโลกนี้ไป

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้สูงอายุและนอกสถานบริการคนชรา ว่ามีความต้องการพึ่งพาบุตร การได้พึ่งพาบุตร และลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ สังคมต่างกันอย่างไร
- 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้สูงอายุที่มีบุตร กับผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตร และที่เป็นโสด ว่ามีความต้องการและมีความเป็นอยู่แตกต่างกันอย่างไร
- 3) ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของบุตรต่อความต้องการและการได้พึ่งพาบุตร ในสภาพที่เป็นจริงของผู้สูงอายุ
- 4) ควรมีการศึกษาถึงความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุตรต่อความต้องการพึ่งพาบุตร และการได้พึ่งพาบุตรของผู้สูงอายุ เพื่อทำให้ทราบถึงแนวโน้มของการได้พึ่งพาบุตรของผู้สูงอายุในอนาคต